

Toimeentulotukilain muutokset 1.1.2023 lukien

Erityisasiantuntija Ritva Liukonen STM

Mikä toimeentulotukilaissa muuttui 1.1.2023?

- Esityksellä muutettiin toimeentulotuesta annettua lakia, sosiaalihuoltolakia ja lakia kuntouttavasta työtoiminnasta.
- Esityksen tavoitteena oli parantaa erityisesti sosiaalihuollon ja haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden asemaa toimeentulotuen hakijoina, kun toimeentulotukilain toimeenpano jakautuu Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueiden sosiaalihuollon kesken.
 - Lain rakenne uudistui ja selkiytyi
 - Yhteistyöstä toimeentulotukitoiminnassa säädetään valtakunnan tasolla, hyvinvointialueiden tasolla sekä asiakaskohtaisesta yhteistyöstä
 - Sosiaalihuollon lausunto ja tiedonvaihdon kysymykset
 - Uusina säädöksinä laskelmaa ja henkilöllistä soveltamisalaa koskevat pykälät
 - Hyvinvointialuetta koskevat tekniset muutokset
 - Sosiaalihuoltolain 14 §:ään lisättiin palvelu taloudellisen toimintakyvyn edistämisestä
 - Kuntouttavan työtoiminnan ajalta maksettavat korvaukset siirrettiin lakiin kuntouttavasta työtoiminnasta

Kelan ja hv-alueiden omat tehtävät

- Asiakaskohtainen harkinta kuuluu toimeentulotukilain soveltamisen peruseriaatteisiin.
- Lakiin tehdyillä muutoksilla pyritään selkeyttämään yhteistyötä Kansaneläkelaitoksen ja sosiaalihuollon viranomaisten välillä asiakkaan olosuhteiden huomioiseksi päätöksenteossa. Kansaneläkelaitoksen toimialaan kuuluu asiakkaan perustoimeentulokiasian käsittely ja mahdollisten muiden etuusasioiden käsittely. Hyvinvointialueen sosiaalihuollon toimialaan taas kuuluu asiakkaan täydentävän tai ehkäisevän toimeentulokiasian käsittely sekä sosiaalihuollon toteuttaminen.
- Sosiaalihuollon näkemyksiä voidaan hyödyntää perustoimeentulotukea koskevan harkinnan tukena erityisesti silloin, kun kyse on haavoittuvassa asemassa olevista henkilöistä ja sosiaalihuollon asiakkaista
- Kansaneläkelaitos ja hyvinvointialueen sosiaalihuolto tekevät yhteistyötä asiakkaan toimeentulokiasioiden käsittelyssä toimeentulotukilain tavoitteiden toteuttamiseksi kukin omalla toimialallaan. Yhteistyönperiaatteista säädetään 14 e pykälässä.

Yhteiset asiakkaat

- Asiakkaan oikeus henkilökohtaiseen keskusteluun Kansaneläkelaitoksen toimihenkilön tai hyvinvointialueen sosiaalihuollon ammattihenkilön kanssa on sisällöllisesti lainsäädännössä ennallaan. Uutena asiana 14 d §:ssä 3 momentissa säädetään, että Kansaneläkelaitos ja hyvinvointialue voivat tavata asiakasta yhdessä. Asiakas voi myös itse pyytää mahdollisuutta yhteiseen tapaamiseen.
- Kansaneläkelaitoksen yhteydenotto -> sosiaalihuolto arvioi itsenäisesti, onko tarvetta sosiaalihuoltolain 41 §:n mukaiselle monialaiselle yhteistyölle. Yhteydenoton saapuessa sosiaalihuolto voi tarkistaa, onko sama asiakas myös sosiaalihuollon asiakas ja arvioida tarvetta toimeentulotukilain 15 §:n mukaisen lausunnon antamiselle. Sosiaalihuollossa toteutettavasta palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelmasta säädetään sosiaalihuoltolain 36 ja 39 §:ssä.
- Hyvinvointialueen sosiaalihuollon yhteydenotto -> Hyvinvointialueen havaitessa sosiaalihuoltoa toteuttaessaan, että henkilön oikeus perustoimeentulotukeen voi olla tarpeen ratkaista, sen tulee ottaa yhteyttä Kansaneläkelaitokseen. Tällöin Kansaneläkelaitos voi tarkistaa, onko asiakkaalla perustoimeentulotukiasiaa jo vireillä ja mahdollisesta yhteistyöstä asiassa voidaan sopia.

Tiedonvaihtoon liittyvistä muutoksista

- Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeudesta ja tietojen luovuttamisesta säädetään 18 a §:ssä, jonka mukaan Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada hyvinvointialueen sosiaalihuollon viranomaiselta pyynnöstä salassapitosäännösten estämättä maksutta käsiteltävänään olevan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät sosiaalihuollon viranomaisen hallussa olevat tiedot ja selvitykset.
- Hyvinvointialueen tiedonsaantioikeutta ja tietojen luovuttamista koskevat pykälät vastaavat pääosin aiemman lakimuutosta edeltäneen lain periaatteita. Säännökseen hyvinvointialueen oma-aloitteisesta tietojen luovutusvelvollisuudesta Kansaneläkelaitokselle (18 b §) on kuitenkin lisätty maininta sosiaalihuollosta Kansaneläkelaitokselle annettavasta lausunnosta. Lausunto voi tulla kyseeseen erityisesti niissä tapauksissa, joissa asiakas on jo ennestään myös sosiaalihuollon asiakas.
- Lisäksi jatkossa hyvinvointialue voi pykälän 2 momentin mukaan antaa Kansaneläkelaitokselle tiedon asiakkaan täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea koskevasta päätöksestä, mikäli se arvioi sillä olevan merkitystä asiakkaan seuraavaa perustoimeentulotukiasiaa ratkaistaessa

Perusosan alentamista koskeva prosessi

- Selkeyden vuoksi perusosan alentamisen sisällöstä (10 §) ja perusosaa alennettaessa noudatettavasta menettelystä (10 a §) säädetään lakimuutoksen myötä erikseen omissa säännöksissään.
- Samalla myös perusosan alentamisen menettelyyn on tehtiin tarkennuksia. Lisäksi muutoksia tehtiin koskien asiakkaan ja sosiaalityön edustajan kuulemista ja sen vaikutuksia perusosan alentamiseen sekä Kansaneläkelaitoksen velvollisuutta tiedottaa hakijalle mahdollisuudesta välttää perusosan alentaminen osallistumalla palvelutarpeen arviointiin.
- Muutosten tarkoituksena on mahdollistaa Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen sosiaalihuollon yhteistyö perusosan alentamista harkittaessa

Henkilöllinen soveltamisala

- Säännöksen mukaan toimeentulotuki myönnetään Suomessa vakinaisesti oleskelevalle hakijalle tai perheelle.
- Oleskelun tosiasiallinen luonne on selvitettävä yksilöllisesti jokaisen hakijan kohdalla.
- Jokaisella maassa oleskelevalla henkilöllä on kuitenkin oikeus saada kiireellisessä tilanteessa tukea välttämättömän avun turvaamiseksi siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon vaarannu.

Ehkäisevä toimeentulotuki

- Ehkäisevän tuen myöntämisen ei olisi välttämätöntä olla kaikissa tilanteissa sidoksissa toimeentulotuen laskelmaan sekä hakumenettelyyn, jossa tukea haetaan ensin Kansaneläkelaitoksesta. Kuitenkin pääsääntöisesti asiakkaan oikeus perustoimeentulotukeen on hyvä pyrkiä aina selvittämään ensin. Sen vuoksi tästä pääsäännöstä poikkeamiseen tulee olla erityinen syy, joita on esimerkinomaisesti kuvattu hallituksen esityksen perusteluissa.
- Sosiaalihuoltolain 12 §:n mukaan jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Ehkäisevän toimeentulotuen avulla voidaan myöntää tukea myös näissä tilanteissa ja hyvinvointialueen tulee varautua tämän tehtävän hoitamiseen turvaamalla siihen riittävät taloudelliset resurssit. Ehkäisevää tukea koskevan päätöksenteon tulisi hyvinvointialueella olla sosiaalihuollon ammattihenkilön vastuulla asiakkaan tilannetta koskevan ammatillisen kokonaisarvion tekemiseksi.

Kiitos!

Ritva.liukonen@gov.fi